

Derleme makale

İktisat Araştırmalarında Etik Reformu^a

Ali Emrah ŞAHİN^{1*}, Arzu BERBER²

¹ Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü, 14030, Gölköy, Bolu, Türkiye

² Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü, 40100, Bağbaşı, Kırşehir, Türkiye

* Sorumlu yazar (Corresponding author): maesahin@hotmail.com

Makale alınış (Received): 13.11.2023 / Kabul (Accepted): 19.12.2023 /Yayınlanma (Published): 31.12.2023

ÖZ

Değişim, bilim alanlarında yoğun kullanılan bir kavramken reform ancak şok etkisi yaratabilecek düzenlemelerle karşılaşıldığında anlamlı hale gelen bir kavramdır. Yapısal değişim, bir ekonomide farklı sektörlerde uygulanan ve genellikle kendiliğinden ortaya çıkan bir olgu iken yapısal reform, bir sistemin daha verimli çalışabilmesi ve olası şoklardan en az etkilenmesi /daha dayanıklı hale gelmesi/getirilmesi amacıyla o sistemin baştan sona yeniden oluşturulmasını ifade eder. Türkiye’de özellikle 2001 bankacılık krizinden sonra alınan önlemler ve yapılan reform hareketleri ülkenin krizden kısa sürede çıkmasına ve çeşitli ekonomik göstergelerin iyileşmesine neden olmuştur. Son yıllarda çeşitli kurum ve kuruluşların üzerinde durduğu ve farklı uygulamalar vasıtasıyla engellemeye çalıştığı intihal, sahtecilik, kopyacılık gibi etik dışı davranışlar iktisat araştırmalarında da görülmektedir. İktisat objektif kriterlere göre hareket edildiğinde başarıya ulaştıran bir bilim dalıdır. Doğal olarak literatürdeki eserlerin etik olarak orijinal olması beklenir. Bu amaçla geliştirilecek uygulamalar, cezalar ve rehberler vasıtasıyla bir yapısal etik reformundan bahsedilebilir. Bu çalışmada etik reformu ile ilgili benzer araştırmalar ışığında günümüzde alınabilecek önlemler sıralanmıştır.

Anahtar Kelimeler: İntihal, sahtecilik, yapısal reformlar

© Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Ziraat Fakültesi

^a **Atf bilgisi / Citation info:** Şahin AE, Berber A (2023). İktisat Araştırmalarında Etik Reformu. Ahi Ziraat Der/J Ahi Agri 3(2): 339-345

Ethics Reform in Economics Research

ABSTRACT

While change is a concept frequently used in scientific fields, reform is a concept that only becomes meaningful when faced with regulations that may create a shock effect. While structural change is a phenomenon that is applied in different sectors in an economy and usually occurs spontaneously, structural reform refers to the complete reconstruction of a system in order to operate more efficiently and to be least affected by possible shocks / to become more resilient. The measures taken and reform movements in Turkey, especially after the 2001 banking crisis, caused the country to emerge from the crisis in a short time and various economic indicators to improve. Unethical behaviors such as plagiarism, forgery and cheating, which various institutions and organizations have focused on and tried to prevent through different practices in recent years, are also seen in economics research. Economics is a branch of science that leads to success when acting according to objective criteria. Naturally, works in literature are expected to be ethically original. We can talk about a structural ethics reform through practices, penalties and guidelines to be developed for this purpose. In this study, measures that can be taken today are listed in the light of similar research on ethics reform.

Keywords: plagiarism, forgery, structural reforms

© Kırşehir Ahi Evran University, Faculty of Agriculture

Giriş

Etik kavramı çerçevesinde bilimsel yayınların çeşitli kurallara göre hazırlanması son yıllarda daha fazla önem kazanmaya başlamıştır. Hakemli dergiler, kongreler, sempozyumlar, üniversite tezleri etik ihlalinin yaşandığı alanlardan olmuştur. Bu riskleri en aza indirmek için bilimsel yazım kuralları etik çerçevesinde değerlendirilmektedir. Karatay'a göre "akademik etik", "bilim etiği", "araştırma ve yayın etiği" gibi alanlar ise akademik alanı biçimlendiren, bu alanda yürütülen işlemlerin doğruluğunu ve niteliğini denetleyen, bireyleri mesleki sorumluluk ile davranmaya teşvik eden kuralların bir bütünüdür (Karatay, 2022). Her bilim alanında olduğu gibi iktisat araştırmalarında da etik sıralanan bu nedenlerden dolayı önemlidir. Dürüstlük, tarafsızlık, şeffaflık, sorumluluk bilinci olan araştırmacıların akademik anlamda saygınlık, yetkinlik kazanmaları için öncelikle bir etik reformuna ihtiyaç duyulmaktadır. İşte burada bir yapısal reformdan söz edilebilir. Eğilmez'e göre yapısal reform, bir ülkenin yapısını mevcut durumdan farklı bir yapıya doğru değiştirmeyi amaçladığı için birçok parçadan oluşan bir bütünü kapsar (Eğilmez, 2022: 27). İktisat araştırmalarında şeffaflık, doğru anlatım, tutarlılık, verilerin doğru kullanılması ile etik alanında bir reform başlatılabilir. Türkiye'de Türkiye Bilimler Akademisi disiplinsiz araştırma, yinelenen yayın, sahtecilik, saptırma ve aldatmaca, uydurmacılık, aşırı macılık gibi etik dışı davranış türlerinin önüne geçmek için bilimsel yayınlarda yer alan metinleri çeşitli bilgisayar programlarıyla/yazılımlarla tespit edebilmektedir ve hakemlerin değerlendirmesine ihtiyaç duymaktadır (TÜBA, 2002). Günümüzde birçok

ulusal dergide yayınlar çift taraflı kör hakem değerlendirilmesine tabi olmaktadır. Fakat bu sayılanlar bir reform paketi için yeterli değildir. Bu konuya önem her geçen gün artmaktadır.

Materyal ve Yöntem

Türkiye’de bilim etiği 1990larda öncelikle tıp alanında yazılan tezlerde ve araştırmalarda yer bulurken sosyal ve fen bilimleri alanında ancak 2000lerin sonundan itibaren değer görmeye başlamıştır. Konu hakkında yapılan literatür çalışmalarından bazıları burada ele alınmıştır.

Day (2000) Bilimsel Bir Makale Nasıl Yazılır ve Yayınlanır isimli eserinde bilimsel yazımın tanımı, kökeni anlatılmış olup bir makalede dikkat edilmesi gereken hususlar detaylıca ele alınmıştır. Bir makalenin giriş, materyal ve yöntem, araştırma bulguları, tartışma ve sonuç bölümlerinin kaynaklarla beraber nasıl yazılması gerektiğini örneklerle gösterilip değerlendirme ve yayım süreci, makalenin sunulması, bilimsel haklar ve izinlerin nasıl kullanılması gerektiği vurgulanmıştır.

TÜBA (2002) Bilimsel Araştırmada Etik ve Sorunları isimli eserinde öncelikle bilimsel araştırmanın doğası ve bilim insanlarının görev ve sorumlulukları anlatılıp bilimsel araştırmada yapılması gerekenler sıralanmıştır. Bilimsel araştırmada kusurlu davranışın tanımı ve nedenleri sıralanarak bilimde etik dışı davranış karşısında nelerin yapılabileceği konusunda öneriler sunulmuştur.

Erdem (2012), Bilim İnsanı Yetiştirmede Etik Eğitimi adlı çalışmasında bilim insanı yetiştirmede nasıl bir bilim etiği eğitiminin verilmesi gerektiğini irdelemiştir. Çalışmada üç alt başlıkla sorgulama yapılmaktadır. Birinci başlık, “bilim insanı yetiştirme sorumluluğu” iken ikinci başlıkta “bilim etiği”, “bilim etiğinin ihlali” incelenmiştir. Son olarak üçüncü başlık ise “bilim insanı yetiştirirken nasıl bir bilim etiği eğitimi verilmelidir?” olmuştur. Bu sorgu üç başlıkta uygulama alanı bulmaktadır: (1) Eğitim-öğretim (2) Lisansüstü tez danışmanlığı (3) Bilimsel jüri üyeliği ve dergi hakemliği. Bu alanlar ise bilim insanı yetiştirme sorumluluğu alan öğretim üyesini anoloji yapmakla sorumlu hale getirmektedir. Yazara göre bilim insanı yetiştiren öğretim üyesi kendisi bilim etiği kurallarına uygulamada en üst derecede dikkat ederek iyi model olmanın yanı sıra yetiştirdiği bilim insanının etik kurallarını kazanmasını ve uygulamasını sağlamada rehberlik etmelidir.

Keskin (2017), Bilimsel Etik İhlallerinin Kökenine İlişkin Bir Değerlendirme başlıklı çalışmasında bilimde etik olmayan davranışları açıklayarak (Türkiye’dekiler dâhil) nedenlerini belirtmiştir. Ayrıca olası etik ihlallerinin önlenmesine yönelik yapılması gerekenlere öneriler şeklinde yer verilmiştir. İntihal, yinelenen yayın, sahtecilik, çerçeveleme etkisinin başlıca etik ihlaller olduğu tespit edilmiştir. Bilimsel çalışmalarda etik dışı davranışın nedenleri ise bilgi asimetrisi veya donanım yoksunluğu, kaynaklara benzersiz şekilde bağlı kalma, araştırma konularının orijinal olmaması, bilimsel çalışma için yeterince kaynak ve zaman ayrılmaması, bilimsel değerlendirmede niceliğe önem verilmesi olarak belirlenmiştir. Bu sorunlara çözüm olarak, standart etik kuralların belirlenmesi ve uygulanması, eğitim müfredatlarına yönelik düzenlemelerin yapılması, danışman ve jürilerin alan uzmanı olması, ihlal şikâyet sürecinin kolaylaştırılması ve zaman aşımına uğratılmaması, yeterli mali, idari ve teknolojik desteğin sağlanması önerilmiştir.

Okumuş ve Yurdakal (2017), Akademisyenlerin Akademik Teşviğe İlişkin Görüş ve Düşünceleri isimli çalışmalarında araştırma grubunu oluşturan 60 akademisyenin akademik teşvik amaçlı sergiledikleri davranışları incelemiştir. Teşvik ödeneğinin olumlu ve olumsuz yönleri, ödeneğe başvururken karşılaşılan problemler ve bu teşvik uygulamasının düzenlenmesi amacıyla yapılması gerekenleri yazarlar önermişlerdir.

Yaşar (2018) Akademik İntihal, Nedenleri ve Çözüm Önerileri isimli makalesinde etiğin tanımını yapmış ve akademik ve bilim etiğinin önemini anlatmıştır. Bilimsel yanılma türlerinden bahsedilerek eğitim müfredatı ve öğrenme yoluyla alınacak önlemler, bilimsel yalancılığa neden oluşturacak bazı baskıların azaltılmasına yönelik önlemler ve araştırmacılar üzerindeki mali baskıların azaltılması ve düzenlenmesi şeklinde öneriler sunulmuştur.

Işık Öner ve Yıldız (2021), Bilimsel Araştırmalarda Etik Dışı Davranışların Nedenleri ve Çözüm Önerileri adlı çalışmalarında bilimsel araştırmaların oluşturulması, gözden geçirilmesi ve yayımlanması sırasında karşılaşılan etik dışı davranış biçimleri ve nedenlerini ele almıştır. Bilim insanının sahip olması gereken akademik etik değerleri olarak akademik dürüstlük, kurallara uygunluk, açıklık, güvenilirlik, standartlara bağlılık, saygı, araştırma sonuçlarının yazılımında, sunumunda ve topluma paylaşımında saydamlık, destek tekliflerin değerlendirilmesinde adalet bilinmektedir. Çalışmada etik kavramı anlatılmış olup bilim etiği, araştırma etiği, yayın etiği irdelenmiştir. Etik dışı davranış türleri, nedenleri ve bunlara karşı yapılacak çözüm önerileri de anlatılmıştır. Çalışmanın en dikkat çekici önerisi, etik olmayan hareketlerin önlenmesine yönelik kalıcı ve etkili cezai yaptırımların getirilmesi gerektiği olmuştur.

Karatay (2022), Akademik Etik başlıklı çalışmasında öncelikle etikte temel kavramlar anlatılmış ve bilim etiğinde ve akademik etikte dikkat edilmesi gereken noktalar vurgulanmıştır. Gerçeğe uygunluk, bilimsel araştırmanın zarar vermemesi, kaynak gösterme ve alıntılar bazı temel ilkeler olmuştur. Bilimsel yayın ve araştırmalarla ilgili etik ihlaller “uydurma ve sahtecilik”, “çarpıtma, saptırma”, “aşırma/intihal”, “yayın tekrarı /çoklu yayın”, “dilimleme”, “özensiz araştırma”, “tez aşırma”, “tarafli yayın/çıkarcı çatışması”, “kaynakları tarafli seçmek”, “destekleyeni belirtmemek”, “insan ve hayvan haklarına saygısızlık” vb. olarak tespit edilmiştir. Yazara göre etik kuralların düzgün bir biçimde işleyebilmesi/işletebilmesi için, bireylerin etik tutum ve davranışlarını önce kendi yaşamlarında sonra mesleki yaşamlarında içselleştirmeleri gerekir. Yazar, bu durumun etik değer eğitimi ile mümkün olacağını ifade etmiştir.

Bulgular ve Tartışma

Bu araştırma, yüksek lisans ve doktora düzeyinde verilen iktisatta yöntem ve araştırma teknikleri dersinde işlenen bilim ve araştırma etiği konusuyla doğrudan ilişkilidir. İktisat araştırmalarında etiğin neden önemli olduğu ve etik reformunun neden yapılması gerektiği her yönüyle ele alınmıştır. Bu araştırma etik konusunda çalışma yapacaklar için özet bir rehber niteliğindedir. Etik reformu tıpkı ekonomide diğer yapısal reformlar gibi ekonomi araştırmalarının gelişmesi, ilerlemesi, iyi bir noktaya ulaşması için gereken bir müdahale şeklidir. Anlık değil geleceği düşünen, mikro düzeyde değil makro düzeyde alınacak kararlar ve uygulamalar bir reform sayılır.

Bir reformu gerçekleştirmek zordur. Belirli bir silsilesi vardır ve bunun eksiksiz bir şekilde sürdürülmesi ile reform neticeye ulaşır. Etik reformunda karşılaşılabileceğimiz olası zorluklar ve sınırlamalar olarak algı yanlışları, gelenekten kopmama, yanlış politikalardan bahsedilebilir (Eğilmez,2022). Ayrıca verilerin yanlış kullanılması, geçerli intihal sorgulama programlarının kullanılmaması, araştırma etiği derslerinin eğitim programlarında yer almaması, etik reformu belgesinin olmaması, sahte bilimsel yayınların çoğalmasa, akademik kadrolaşma, tekrar yayınların yeni yayın gibi piyasada yer alması, çarpıtılmış ve dayanıksız verilerin kullanılması da etik reformunda karşılaşılabilecek diğer zorluklardır. Bu zorlukları ve sınırlamaları çoğaltmak mümkündür.

Bu sayılan zorlukların üstesinden gelebilmek için muhtemel öneriler şunlardır:

- Hazırlanacak makale ve araştırma için uyulması gereken planın, yazım şeklinin belirlenmesi,
- Hakemin gelen yazıları bu kurallara göre değerlendirilmesi, kör hakem davranışı sergilemesi,
- Yazıların intihal programına eksiksiz bir şekilde girilmesi ve intihal oranının açık bir şekilde ilan edilmesi,
- Verilerin doğru kaynaklarının araştırılarak çarpıtılmış, dayanıksız verilerin ortaya çıkarılması,
- Lisans ve lisansüstü eğitim seviyesinde etik dersinin yer almasının sağlanması,
- Hakem kurulu ve yetkili organlarca etik reform belgesinin oluşturulup izlenecek adımların bu belgeye göre izlenmesi,
- Özel niteliklerin değil temel niteliklerin belirlendiği bir akademik camianın oluşturulması,
- Nicel değil nitel öneme sahip yayınların kabul edilmesi (bir akademisyenin sırf yayın sayısı yükselsin diye aşırma, intihal, çarpıtma yapmış olmasına rağmen kabul edilmiş yayınlarının çok olması yerine etik kurallara uygun az sayıda ama nitelikli yayınlarının kabulü),
- Oluşturulacak bir hakem kurulu ile piyasada geçerliliği az olan yayınların incelenmesi ve belirli kriterleri sağlamayan yayınların piyasadan çekilmesinin sağlanması,
- Bir yayının hakem kontrolünden geçerken konu ile ilgili önceki çalışmaların araştırılıp benzerlik olup olmadığının araştırılması, ismi farklı ama içeriği aynı yayınların elemine edilmesi,
- Tarafsız bir üst kurum veya kuruluş etik alanında gerekli etik rehberini hazırlayıp tarafların bilgisine sunarak çalışmaların etik reformuna uygun bir şekilde hazırlanmasının sağlanması.

Sonuç

İktisat araştırmalarında etik reformu, bir an önce hayata geçirilmesi gereken yapısal reformlardan bir tanesidir. Söz konusu reformun geniş çapta kabul görmesi ve tüm bilimsel alanların yanı sıra özellikle sosyal bilimler alanında yapılacak çalışmalara örnek olması beklenmektedir. Oluşturulacak bu reform paketi ile sunulan eserler daha güvenilir olacaktır. Etik reformunun yapılması bilimsel çalışmaların akademik literatürde objektif, tarafsız ve saygın bir yere gelmesini sağlayacaktır. Böylece bilimsel bilgi stokları daha verimli çalışabilir ve sorgulayıcı, analitik dşnmeye dayalı bir sistem oluşturacaktır. Reform uygulanırken kurallara aşırı bağlılık, nicelikten ziyade niteliği ön plana çıkarma, akademik kariyer basamaklarını daha geç sürede tamamlama kaygısı karşılaşılabilir olası zorluklar arasında sayılabilir. Hakem değerlendirmelerinin bir kurala bağlanması, örnek bir değerlendirme rehberinin oluşturulmasıyla akademik çalışmaların bu rehberine göre hazırlanması, yükseköğrenimde etik dersinin müfredata alınması, üniversitelerin belirli periyotlarda etik ihlallerine yönelik kendi bünyelerinde oluşturacakları etik komisyonu (fen , sosyal ve sağlık bilimleri) tarafından akademik personele güncel bilimsel yazım ve etik ihlallerine yönelik eğitim verilmesi, çeşitli yazılım programlarıyla tüm tez, makale, bildiri vb. akademik çalışmalarda benzerlik oranının asgari bir orana düşürülmesi ve yurt içi etik komisyonunca tüm akademik çalışmalar için aynı Şekilde uygulanmasının sağlanması reform paketinin sonuçlarından bazıları olarak değerlendirilebilir. Etik reformunun uygulanmasıyla akademik personelin bilim camiasında ve toplumda daha fazla kabul gören çalışmalar yapması söz konusu olacaktır. Etik reformunun denetimi noktasında ise, tarafsız bir st kurum/kuruluş olmalı ve bu kurumun/kuruluşun hazırlayacağı “reform paketi” araştırmacılara referans teşkil etmelidir. Yapılan akademik çalışmalarda reform paketi ile getirilen kurallar uygulandıkça güvenilir, rasyonel, objektif kriterlere göre hazırlanan eserler daha nitelikli olacaktır. Dolayısıyla “etik reformu” bir ervevi, bir yaklaşımı, bir zihniyeti değiştirme hamlesi Şeklinde akademik camiada yer bulacaktır.

ıkar atışması (Conflict of Interest)

Makalenin hiçbir yazarı için bilinen ya da olası bir çıkar atışması yoktur. / No known or potential conflict of interest exist for any author.

Kaynaklar (References)

Day R (2000). Bilimsel bir makale nasıl yazılır ve yayımlanır. Çeviri: Gülay Aşkar Altay. TÜBİTAK, Ankara

Eğilmez M (2022). Yapısal reformlar ve Türkiye, Remzi Kitabevi, İstanbül.

Erdem A R (2012). Bilim insanı yetiştirmede etik eğitimi. Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, (1): 25-32.

Işık ner A ve Yıldız K (2021). Bilimsel araştırmalarda etik dışı davranışların nedenleri ve üzüm nerileri. İZ Eğitim Dergisi, 3 (5) : 1-14 .

Karatay M (2022). Akademik etik. Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi, 6 (1) : 196-214

Keskin U (2017). Bilimsel etik ihlallerinin kökenine ilişkin bir değerlendirme. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 10 (4) : 653-674 .

Okumuş K ve Yurdakal İ H (2017). Akademisyenlerin akademik teşviğe ilişkin görüş ve düşünceleri. Journal of Academic Social Science Studies, 58: 145-156.

TÜBA (2002). Bilimsel araştırmada etik ve sorunları, Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları.

Yaşar E (2018). Akademik intihal, nedenleri ve çözüm önerileri. International Journal of Scholars in Education, 1 (1) : 34-44